SHOIR QALBI VA SIYOSAT SOYASI: MAQSUD SHAYXZODANING ZAMON BILAN KURASHI

Tog‘aymurodov Asqarali Abdumalik o‘g‘li

Toshkent davlat transport universiteti

Qurilish muhandisligi fakulteti

Yo‘l muhandisligi (Temir yo‘llar qurilishi) YMTQ-1-24

Annotatsiya

Maqolada Maqsud Shayxzodaning hayoti va ijodiy faoliyati XX asrning murakkab ijtimoiy-siyosiy muhiti bilan bog‘liq holda tahlil qilinadi. Shoirning zamonaviy mavzulardagi she’riyati, tarixiy dramalari, tarjimonlik va adabiyotshunoslik faoliyati zamon bilan ijodkor o‘rtasidagi munosabatni anglash nuqtayi nazaridan ko‘rib chiqiladi. Ayniqsa, siyosiy tazyiq va ijod erkinligi masalalari, tarixiy mavzuga murojaat qilishning badiiy imkoniyatlari hamda shoirning ma’naviy pozitsiyasi yoritiladi. Maqolada “kurash” tushunchasi faqat ochiq siyosiy qarshilik sifatida emas, balki xotirani saqlash, til va adabiyotga xizmat qilish, murakkab davrda ijodiy tafakkurni davom ettirish shaklida talqin etiladi. Tahlil natijasida Shayxzoda merosining ahamiyati shaxsiy tarjimai hol doirasidan chiqib, ijodkor va davr, erkin tafakkur va mafkuraviy talablar, tarixiy xotira va zamonaviylik o‘rtasidagi munosabatlarni ochib berishi asoslanadi.

Kalit so‘zlar: Maqsud Shayxzoda, shoir, siyosiy tazyiq, ijod erkinligi, sovet davri, tarixiy xotira, dramaturgiya, tarjima, zamon va ijodkor.

Аннотация

В статье жизнь и творчество Максуда Шайхзаде рассматриваются в контексте сложной общественно-политической обстановки XX века. Его поэзия на современные темы, исторические драмы, переводческая и литературоведческая деятельность анализируются как формы взаимодействия писателя со своей эпохой.

Особое внимание уделяется политическому давлению, свободе творчества и художественным возможностям обращения к историческому материалу. Понятие «борьба» трактуется не только как открытое политическое сопротивление, но и как сохранение исторической памяти, служение языку и литературе, продолжение интеллектуального труда в непростых обстоятельствах. Делается вывод, что наследие Шайхзаде позволяет осмыслить отношения между личностью и эпохой, свободой мысли и идеологическими требованиями.

Ключевые слова: Максуд Шайхзаде, поэт, политическое давление, свобода творчества, советская эпоха, историческая память, драматургия, перевод.

Abstract

This article examines Maqsud Shayxzoda’s life and literary work in the context of the complex socio-political conditions of the twentieth century. His poetry on contemporary themes, historical dramas, translations, and literary scholarship are discussed as forms of engagement between a writer and his era. Particular attention is paid to political pressure, artistic freedom, and the creative possibilities of historical subjects. The idea of “struggle” is understood not only as overt political resistance, but also as preserving historical memory, serving language and literature, and sustaining intellectual work under difficult circumstances. The article argues that Shayxzoda’s legacy offers a way to explore the relationship between the individual and the age, freedom of thought and ideological demands.

Keywords: Maqsud Shayxzoda, poet, political pressure, artistic freedom, Soviet period, historical memory, drama, translation.

Kirish

Adabiyot va siyosat munosabati har bir tarixiy davrda murakkab masala bo‘lib kelgan. Shoir o‘z zamonida yashaydi, uning tilidan, ijtimoiy muhitidan va tarixiy tajribasidan oziqlanadi. Shu bilan birga, chinakam badiiy tafakkur davr talablarini shunchaki takrorlash bilan cheklanmaydi: u inson, jamiyat, xotira va kelajak haqida savollar qo‘yadi. XX asr

o‘zbek adabiyoti vakillaridan Maqsud Shayxzoda hayoti va ijodi ana shu murakkab munosabatni o‘rganish uchun muhim misoldir.

Shayxzoda shoir, dramaturg, tarjimon, adabiyotshunos va pedagog sifatida serqirra faoliyat olib borgan. Uning she’riy ijodida zamonaviy hayot, xalq, vatan va davr ruhi aks etsa, dramaturgiyasida tarixiy shaxslar hamda voqealar orqali o‘z zamoniga daxldor masalalar badiiy talqin qilinadi. Tadqiqotlarda uning ijodi siyosiy-publitsistik ruh, tarixiy mavzularga qiziqish va milliy adabiy tafakkur bilan bog‘lab o‘rganiladi [1; 2].

Mavzuning dolzarbligi shundaki, ijodkorning zamon bilan munosabatini faqat tarjimai holidagi siyosiy voqealar orqali izohlash yetarli emas. Uning badiiy tanlovi, tarixga murojaati, tarjimalari va ilmiy izlanishlari ham davr bilan murakkab muloqot shakllaridir. Siyosiy tazyiq sharoitida ijodkorning imkoniyatlari cheklanishi mumkin, biroq adabiyotning ma’no qatlamlari, tarixiy obrazlar va badiiy til orqali muallif o‘z davridan kengroq masalalarni ko‘tarishi mumkin.

Maqolaning maqsadi — Maqsud Shayxzodaning ijodiy merosini “shoir qalbi” va “siyosat soyasi” o‘rtasidagi ziddiyat nuqtayi nazaridan tahlil qilish. Vazifalar: ijodkor va davr munosabatining nazariy asoslarini belgilash; Shayxzodaning hayot yo‘lidagi siyosiy sinovlar haqida manbalarda qayd etilgan ma’lumotlarni ehtiyotkorlik bilan ko‘rib chiqish; she’riyat, dramaturgiya va tarjimonlik faoliyatining zamon bilan muloqotini ochish; tarixiy mavzuning badiiy vazifasini tahlil qilish; merosning bugungi ahamiyatini aniqlash.

Tadqiqot obyekti — Maqsud Shayxzodaning adabiy va ilmiy merosi. Predmeti — ijodkor va siyosiy-ijtimoiy muhit o‘rtasidagi munosabatning badiiy ifodasi. Ishda tarixiy-adabiy, biografik va qiyosiy tahlil usullaridan foydalanildi. Siyosiy voqealarga oid xulosalar ikkilamchi manbalarda qayd etilgan ma’lumotlar bilan chegaralanadi; badiiy asarlar tahlilida esa matnning g‘oyaviy va estetik xususiyatlariga e’tibor qaratiladi.

Adabiyotlar tahlili

Maqsud Shayxzoda ijodiga doir zamonaviy maqolalarda uning she’riyati, dramaturgiyasi, tarjimonlik faoliyati va adabiy-tanqidiy qarashlari o‘zaro bog‘liq holda

ko‘rib chiqiladi. Aziza Aktamova Shayxzoda ijodining siyosiy-publitsistik ruhini, zamonaviy mavzularga munosabatini va tarixiy o‘tmish orqali bugungi muammolarni yoritish xususiyatini ta’kidlaydi [1]. Bu qarash ijodkorning zamon bilan aloqasi faqat bevosita siyosiy bayonotlarda emas, janr tanlovi va mavzu qurilishida ham namoyon bo‘lishini ko‘rsatadi.

Maqsud Shayxzodaning ijtimoiy-siyosiy faoliyati va adabiy merosiga bag‘ishlangan boshqa bir maqolada sovet davrining murakkab sharoiti, milliy ong, tarixiy haqiqat va adib duch kelgan sinovlar masalalari ko‘tariladi [2]. Bunday tadqiqotlar tarjimai holni adabiy jarayon bilan bog‘lashga yordam beradi. Biroq siyosiy tazyiq haqidagi ma’lumotlarni baholashda manbaning ilmiy darajasi, dalillar va bibliografik aniqlikni hisobga olish zarur.

Shayxzodaning tarixiy dramalari haqidagi izlanishlarda o‘tmishdagi qahramonlar orqali zamonaviy muammolarni yoritish xususiyati qayd etiladi. “Jaloliddin Manguberdi” va “Mirzo Ulug‘bek” kabi asarlar tarixiy voqeani sahnaga olib chiqish bilan birga, hokimiyat, mas’uliyat, ma’rifat va xalq taqdiri haqidagi savollarni ham o‘rtaga qo‘yadi. Tarixiy mavzu shu tariqa zamon bilan bilvosita suhbatga aylanadi.

Mazkur maqolaning yondashuvi Shayxzodani faqat siyosiy ta’qibga uchragan shaxs sifatida emas, balki turli adabiy shakllar orqali davri bilan muloqot qilgan ijodkor sifatida ko‘rishga asoslanadi. Bu yondashuv biografik voqealarni badiiy matn bilan bog‘laydi, lekin ularni bir-biriga tenglashtirmaydi: muallif hayotidagi voqea bilan asardagi obraz yoki g‘oya o‘rtasidagi aloqa alohida dalillanishi kerak.

1. Ijodkor va zamon: murakkab munosabat

Ijodkor va zamon munosabati ikki tomonlama jarayondir. Bir tomondan, tarixiy muhit adabiyotning mavzulari, nashr imkoniyatlari, til siyosati, ta’lim va madaniyat institutlariga ta’sir ko‘rsatadi. Ikkinchi tomondan, adabiyot insonning o‘z davrini anglashiga, tarixiy xotirani saqlashiga va ijtimoiy qadriyatlar haqida fikr yuritishiga yordam beradi. Shu sababli shoirning “zamon bilan kurashi”ni faqat qarama-qarshilik yoki

ochiq norozilik sifatida emas, balki ijodiy mustaqillikni saqlashga intilish sifatida ham tushunish mumkin.

Sovet davri adabiy muhiti ijodkorlar oldiga muayyan mafkuraviy talablar qo‘ygan. Bunday sharoitda adabiyotning rasmiy til va mavzulari bilan shaxsiy badiiy niyat o‘rtasida murakkab munosabat yuzaga kelishi mumkin edi. Har bir asarni faqat siyosiy sharoitning bevosita mahsuli deb talqin qilish to‘g‘ri emas; biroq davr sharoitini hisobga olmasdan, ijodkor tanlagan mavzu va obrazlarning tarixiy mazmunini to‘liq anglash ham qiyin.

Shayxzoda faoliyatining ko‘p qirraliligi uning zamon bilan muloqotida muhim o‘rin tutadi. She’riyat shaxsiy kechinma va jamoaviy tuyg‘uni ifodalasa, dramaturgiya tarixiy obrazlar va konflikt orqali kengroq ijtimoiy savollarni ko‘taradi. Tarjima esa jahon adabiyoti tajribasini o‘zbek kitobxoniga yetkazib, adabiy tafakkur doirasini kengaytiradi. Adabiyotshunoslik faoliyati esa milliy adabiy merosni tahlil qilish va uning estetik mezonlarini anglashga xizmat qiladi.

Demak, Shayxzodaning zamon bilan munosabatini birgina “qarshilik” so‘zi bilan cheklash uning faoliyatining kengligini toraytiradi. Uning ijodiy kurashi — adabiy shakllar ustida ishlash, tarixiy xotirani badiiy talqin qilish, tarjima orqali madaniyatlar o‘rtasida ko‘prik qurish va ilmiy izlanishni davom ettirish kabi ko‘rinishlarga ham ega.

2. Biografik sinovlar va siyosiy tazyiq masalasi

Maqsud Shayxzodaning hayot yo‘li XX asrning keskin siyosiy o‘zgarishlari bilan tutash keladi. Uning tarjimai holiga oid ayrim adabiy manbalarda 1920-yillar oxiridagi qamoq va surgun, keyingi davrdagi siyosiy ayblovlar hamda 1950-yillar boshidagi qamoqqa olinishi haqida ma’lumotlar uchraydi [3]. Ushbu ma’lumotlar shoir hayotida siyosiy muhitning og‘ir ta’siri bo‘lganini ko‘rsatadi. Shu bilan birga, aniq sana, ayblov mazmuni va hukm tafsilotlarini ilmiy ishda keltirishdan oldin ishonchli biografik nashr yoki arxiv hujjati bilan tekshirish lozim.

Siyosiy tazyiq ijodkor hayotida faqat jismoniy erkinlikning cheklanishi bilan o‘lchanmaydi. U ijodiy rejalarning uzilishi, ilmiy va pedagogik faoliyatning to‘xtashi,

adabiy aloqalarning uzilishi, o‘z asarlarini nashr etish imkoniyatining torayishi kabi oqibatlarga ham olib kelishi mumkin. Bunday sharoitda ijodkorning hayoti shaxsiy taqdir va madaniy tarix kesishgan nuqtaga aylanadi.

Biroq tazyiq tajribasini avtomatik ravishda har bir badiiy matnning yagona izohiga aylantirish metodologik jihatdan ehtiyotkorlikni talab qiladi. Muallifning boshidan kechirgan voqealari uning dunyoqarashiga ta’sir qilishi mumkin, ammo asarning ma’nosi obrazlar, kompozitsiya, til va janr xususiyatlari orqali yuzaga keladi. Shu sababli biografik dalil va matniy dalil bir-birini to‘ldirishi, lekin biri ikkinchisining o‘rnini egallamasligi kerak.

Shayxzoda hayotidagi sinovlar uning adabiy merosini o‘qishda muhim tarixiy fon yaratadi. Bu fon ijodkorning mehnati va adabiyotga sadoqatini chuqurroq anglashga yordam beradi. Shu bilan birga, shoirni faqat jabrlangan shaxs sifatida ko‘rish uning estetik izlanishlari, ilmiy salohiyati, tarjimonlik mahorati va badiiy tafakkurini ikkinchi o‘ringa surib qo‘yishi mumkin. To‘laqonli yondashuv ham tarixiy adolatsizlikni, ham ijodkorning mustaqil badiiy mehnatini e’tiborda tutadi.

3. She’riyat: zamon nafasi va shoirning ichki ovozi

Shayxzoda she’riyatida zamonaviy mavzular, xalq hayoti, vatan, tinchlik, mehnat va insoniy tuyg‘ular muhim o‘rin tutadi. Tadqiqotlarda uning she’riy ijodi zamon bilan hamohangligi, publitsistik ruh va ijtimoiy mazmun bilan ajralib turishi ta’kidlanadi [1; 4]. Bunday xususiyat shoirning shaxsiy ovozi bilan jamoaviy tajriba o‘rtasidagi aloqani ko‘rsatadi: lirik kechinma ko‘pincha kengroq ijtimoiy ma’noga ega bo‘ladi.

She’riyatning siyosiy muhit bilan munosabati murakkabdir. Ayrim she’rlar davrning rasmiy mavzulariga yaqin bo‘lishi mumkin, boshqa matnlarda esa insoniy kechinma, tarixiy xotira yoki ma’naviy qadriyatlar markazga chiqadi. Shu sababli shoir ijodini bir xil mafkuraviy qolipga solish uning badiiy rang-barangligini yo‘qotadi. Matnni tahlil qilishda obrazlar, ritm, lirik qahramon, murojaat shakli va ma’no qatlamlariga e’tibor berish zarur.

“Shoir qalbi” iborasi bu maqolada ijodkorning ichki ma’naviy olami, estetik sezgisi va inson haqidagi qarashlarini anglatadi. Qalbning zamon bilan munosabati shoirning jamiyatdan uzilgan holda yashamasligida, biroq jamiyatdagi barcha hodisalarni ham tayyor hukm bilan qabul qilmasligida namoyon bo‘ladi. Badiiy tafakkur voqelikni qayta ko‘radi, ayrim jihatlarni yoritadi, ayrimlarini savol ostiga qo‘yadi.

Shayxzoda she’riyatini zamon bilan kurash doirasida o‘rganish uchun she’rlarning yozilgan davri, ilk nashri, tahrir tarixi va qabul qilinishini ham tekshirish foydalidir. Bunday yondashuv ijodkorning fikri qanday badiiy shaklga kirganini, davr sharoiti matnning mazmuni va tarqalishiga qanday ta’sir qilganini aniqroq ko‘rsatadi.

4. Tarixiy drama — zamon bilan bilvosita muloqot

Shayxzodaning dramaturgiyasida tarixiy mavzu alohida ahamiyatga ega. “Jaloliddin Manguberdi” va “Mirzo Ulug‘bek” asarlarida o‘tmishdagi shaxslar va voqealar badiiy qayta yaratiladi. Tarixiy drama muallifga zamonaviy muammolarni bevosita bayon qilmasdan, tarixiy masofa orqali muhokama qilish imkonini beradi. O‘tmish qahramonining tanlovi, hokimiyat bilan munosabati, xalq oldidagi burchi yoki ilmga sadoqati bugungi o‘quvchi uchun ham savol tug‘diradi.

“Jaloliddin Manguberdi”da yurt taqdiri, siyosiy mas’uliyat, jasorat va sadoqat masalalari yetakchi o‘ringa chiqadi. Tarixiy qahramonning kurashi faqat harbiy voqealar ketma-ketligi emas; u umumiy manfaat va shaxsiy xavfsizlik, birlik va ichki kelishmovchilik, burch va manfaat o‘rtasidagi axloqiy ziddiyatni ham ochadi. Shu tariqa tarixiy voqea insonning jamiyat oldidagi mas’uliyati haqidagi kengroq mulohazaga aylanadi.

“Mirzo Ulug‘bek” tragediyasida esa ilm-ma’rifat, tafakkur, hokimiyat va insoniy zaifliklar o‘rtasidagi murakkab munosabatlar ko‘rinadi. Ulug‘bek obrazi ilmiy izlanish va davlat boshqaruvi mas’uliyatini bir shaxsda mujassam etadi. Badiiy konflikt ilmni qadrlash bilan tor manfaatlar, haqiqatni izlash bilan siyosiy kurash o‘rtasidagi ziddiyatni ko‘rsatadi.

Bu obraz orqali tarixiy mavzu ma’rifatning jamiyat hayotidagi o‘rni haqida fikr yuritishga imkon beradi.

Tarixiy drama va siyosat o‘rtasidagi munosabatni talqin etishda ehtiyotkorlik zarur. Asar qahramonlarini muallifning bevosita siyosiy “niqobi” deb e’lon qilish uchun matniy dalillar kerak. Biroq tarixiy obrazlar orqali adolat, hokimiyat, milliy xotira va ma’rifat masalalarining ko‘tarilishi dramaturgiyaning zamon bilan muloqot qilish imkoniyatini ko‘rsatadi. Tarixiy masofa ayrim savollarni yanada umumiy, uzoq muddatli va falsafiy shaklda ifodalashga xizmat qiladi.

5. Tarjimonlik va adabiy aloqalar: madaniy maydonni kengaytirish

Shayxzodaning tarjimonlik faoliyati uning ijodiy qiyofasining muhim qismidir. U jahon adabiyoti namoyandalarining asarlarini o‘zbek tiliga tarjima qilish orqali o‘zbek kitobxonini turli adabiy an’analar bilan tanishtirishga hissa qo‘shgan. Tadqiqotlarda Shekspir, Pushkin, Lermontov, Bayron va boshqa ijodkorlar asarlari tarjimasi uning adabiy faoliyatida muhim o‘rin tutishi qayd etiladi [4; 5].

Tarjima oddiy til almashtirish emas. Tarjimon boshqa tilning obrazlar tizimi, ritmi, uslubi va madaniy kontekstini o‘z tilida qayta yaratadi. Bu jarayon ona tilining ifoda imkoniyatlarini kengaytiradi, yangi badiiy usullarni sinashga sharoit yaratadi va adabiyotlararo muloqotni kuchaytiradi. Shu ma’noda tarjimonlik ham ijodkorning zamon bilan munosabatidir: u milliy adabiyotni tashqi dunyodan uzib qo‘ymaydi, aksincha, jahon tajribasi bilan bog‘laydi.

Siyosiy muhit madaniy almashinuv yo‘nalishlari va imkoniyatlariga ta’sir qilishi mumkin. Biroq tarjima faoliyatining badiiy qiymatini faqat siyosiy sharoit bilan izohlash yetarli emas. Tarjimonning til sezgisi, poetik mahorati, manba matnni anglash qobiliyati va o‘zbek tilidagi tabiiy ifoda topishi ham asosiy mezonlardir. Shayxzoda merosida tarjima ijodkorning ko‘p tilli va ko‘p madaniyatli adabiy maydonda ishlaganini ko‘rsatuvchi muhim yo‘nalishdir.

Shu nuqtayi nazardan, shoirning “zamon bilan kurashi” faqat qarshilik timsoli emas, balki madaniy ufqni kengaytirish, badiiy tilni boyitish va o‘zbek adabiyotining jahon adabiyoti bilan aloqalarini mustahkamlash shakli sifatida ham talqin qilinishi mumkin.

6. Ilmiy-pedagogik faoliyat va adabiy xotira

Shayxzoda ijodkor bo‘lish bilan birga adabiyotshunos va pedagog sifatida ham faoliyat yuritgan. Uning Alisher Navoiy ijodi va o‘zbek adabiyoti tarixi bilan bog‘liq izlanishlari adabiy merosni o‘rganish, sharhlash va keyingi avlodga yetkazish ishiga xizmat qilgan [4; 5]. Ilmiy faoliyat ijodkorning shaxsiy ijodidan farqli ko‘rinsa-da, ikkalasini adabiyotga mas’uliyatli munosabat birlashtiradi.

Adabiy xotira jamiyatning o‘z tarixini qanday anglashiga ta’sir qiladi. Mumtoz adiblarni o‘rganish, ularning asarlarini izohlash va ta’lim jarayoniga olib kirish madaniy davomiylikni ta’minlaydi. Shayxzodaning Navoiy merosiga e’tibori milliy adabiy an’anani zamonaviy ilmiy tafakkur bilan bog‘lashga intilish sifatida baholanishi mumkin. Bunda o‘tmish shunchaki ulug‘lanmaydi; u matn, uslub, poetik mahorat va tarixiy kontekst asosida o‘rganiladi.

Pedagogik faoliyat ijodkorning jamiyat bilan bevosita muloqot shakllaridan biridir. Dars, ma’ruza va ilmiy izoh orqali bilimni boshqalarga yetkazish uzoq muddatli madaniy ta’sirga ega. Siyosiy sharoitlar bunday faoliyatga to‘siq bo‘lishi mumkin, ammo ilmiy merosning keyingi avlodlar tomonidan o‘qilishi uning hayotini davom ettiradi. Shu ma’noda Shayxzodaning adabiy va ilmiy ishlari shaxsiy tarjimai hol doirasidan kengroq madaniy ahamiyat kasb etadi.

Tadqiqot natijalari va muhokama

Tahlil natijasida Shayxzodaning zamon bilan munosabatini kamida to‘rtta o‘zaro bog‘liq yo‘nalishda ko‘rish mumkin. Birinchisi — biografik tajriba: siyosiy muhit va tazyiq haqidagi ma’lumotlar ijodkor hayotining tarixiy fonini belgilaydi. Ikkinchisi — she’riy ifoda: zamonaviy mavzular va ijtimoiy ruh shoirning davr bilan bevosita muloqotini ko‘rsatadi. Uchinchisi — tarixiy dramaturgiya: o‘tmish qahramonlari orqali

hokimiyat, mas’uliyat, ma’rifat va xalq taqdiri kabi masalalar muhokama qilinadi. To‘rtinchisi — tarjima va ilmiy faoliyat: jahon adabiyoti bilan aloqa hamda milliy adabiy xotirani saqlash madaniy xizmatning shakllari sifatida namoyon bo‘ladi.

Maqolaning muhim xulosalaridan biri — “zamon bilan kurash” iborasini bir yoqlama tushunmaslik zarurligidir. U ochiq siyosiy qarshilikni anglatishi mumkin bo‘lgan holatlar bilan birga, ijodiy mustaqillikni saqlash, badiiy tilni rivojlantirish, tarixiy xotirani badiiy talqin qilish va ilmiy faoliyatni davom ettirish kabi murakkab jarayonlarni ham qamrab oladi. Bunday yondashuv Shayxzodaning ijodiy qiyofasini siyosiy biografiyaga qisqartirmasdan o‘rganish imkonini beradi.

Shu bilan birga, maqola doirasidagi ayrim biografik masalalar yanada chuqurroq tekshirishni talab qiladi. Siyosiy ishlar, qamoq va surgun bilan bog‘liq sanalar hamda huquqiy tafsilotlarni arxiv hujjatlari yoki nufuzli biografik tadqiqotlar asosida aniqlashtirish lozim. Xuddi shuningdek, muayyan badiiy obrazni muallifning shaxsiy qarashlariga tenglashtirishdan oldin matnning o‘zi, yozilgan davri va adabiy kontekstni tahlil qilinishi kerak.

Kelgusidagi tadqiqotlar uchun Shayxzodaning turli davrlarda yozilgan she’rlarini qiyoslash, tarixiy dramalarining sahna talqinlarini o‘rganish, tarjimalarini manba matnlar bilan solishtirish va ilmiy maqolalarining adabiyotshunoslik metodologiyasiga qo‘shgan hissasini aniqlash istiqbolli yo‘nalishlar hisoblanadi.

Xulosa

Maqsud Shayxzoda hayoti va ijodi shoir qalbi bilan siyosiy muhit o‘rtasidagi murakkab munosabatni ko‘rsatadi. Uning ijodiy merosi davrning ijtimoiy-siyosiy sharoitidan tashqarida shakllanmagan, biroq uni faqat shu sharoitning mahsuli sifatida izohlash ham to‘g‘ri emas. Shayxzoda she’riyati, dramaturgiyasi, tarjimonligi va ilmiy faoliyati o‘zaro bog‘liq holda uning keng adabiy qiyofasini yuzaga chiqaradi.

Siyosiy tazyiq haqidagi biografik ma’lumotlar ijodkor taqdirini anglashda muhim tarixiy fon bo‘lib xizmat qiladi. Biroq uning badiiy merosining mazmuni faqat azob-uqubat

yoki qarshilik bilan cheklanmaydi. Tarixiy dramalarda o‘tmish orqali zamonaviy savollar qo‘yiladi; she’riyatda davr nafasi va insoniy kechinma uyg‘unlashadi; tarjimalarda jahon adabiyoti bilan muloqot kengayadi; ilmiy faoliyatda esa milliy adabiy xotira tadqiq etiladi.

Shu sababli “zamon bilan kurash”ni ijodkorning o‘z ma’naviy va estetik mezonlarini saqlash, adabiyotga xizmat qilish va tarixiy xotirani badiiy tafakkur orqali davom ettirishga intilishi sifatida ham talqin etish mumkin. Shayxzoda merosining bugungi ahamiyati shundaki, u ijod erkinligi, tarixiy xotira, ilmiy halollik va madaniy mas’uliyat haqida fikr yuritishga undaydi. Shoir qalbi va siyosat soyasi o‘rtasidagi taranglik uning ijodini tushunish uchun muhim kalit bo‘lsa-da, bu merosning uzoq umr ko‘rishi, avvalo, badiiy mahorati va inson hamda jamiyat haqidagi savollarining dolzarbligi bilan belgilanadi.

Foydalanilgan adabiyotlar

1. Aktamova, A. U. Maqsud Maqsumbek o‘g‘li Shayxzoda (Maqsud Shayxzoda). // Modern Education and Development. 2025. DOI: https://doi.org/10.71337/inlibrary.uz.mead.118457

2. Hasanova, S. A. Maqsud Shayxzodaning adabiy merosi va ijtimoiy-siyosiy faoliyati. // Bilgi Çeşmesi. 2026. https://turkishjournals.org/index.php/BC/article/view/372

3. Shayxzoda, M. Tanlangan asarlar. 5 jildlik. — Toshkent: G‘afur G‘ulom nomidagi Adabiyot va san’at nashriyoti, 1973.

4. Boyxurozov, D. Sh. Shayxzoda she’riy zamonaviy qalam tebratdi. // Tadqiqotlar. 2025. https://inlibrary.uz/index.php/tadqiqotlar/article/view/96094

5. Karimov, N. Maqsud Shayxzoda: ma’rifiy-biografik roman. — Toshkent: Sharq, 2010.